

Boekverslag De ontdekking van de hemel (Harry Mulisch)

Suzan Hollman

© havovwo.nl (augustus 2002)

Titel: De ontdekking van de hemel

Schrijver: Harry Mulisch

A Beschrijving

1 Titelbeschrijving:

De ontdekking van de hemel, geschreven door Harry Mulisch, eerste druk in 1992, Amsterdam. Uitgeverij: De Bezige.

2 Inhoud:

Eerste deel: Het begin van het begin

In de proloog vertelt een engel aan een andere engel, die in rang hoger is, hoe hij in opdracht van 'de Chef' het testimonium (De Stenen Tafelen, de Tien Geboden) naar de hemel heeft teruggebracht. Max en Onno ontmoeten elkaar voor het eerst, wanneer Max Onno een lift aanbiedt. Onderweg stellen ze zich aan elkaar voor. In de maanden die volgen, gaan zij haast alleen nog maar met elkaar om. Onno laat zijn vriendin, Helga, voor Max in de steek. In een tweedehandsboekwinkel ziet Max Ada cello spelen. Hij nodigt haar uit om nader kennis te maken. Ada Brons en Max krijgen een relatie. Voor een politiek-culturele manifestatie ontvangt Ada een uitnodiging te komen spelen. Onno interesseert zich steeds meer voor politiek. Op een dag komt Onno Max ophalen, Max en Ada zijn juist aan het vrijen, maar Max kleedt zich aan en gaat met Onno mee. Ada is verontwaardigd omdat hij zei: 'Maak jezelf maar klaar' en verlaat Max. Tijdens een vakantie van Max bloeit er iets moois tussen Ada en Onno. Ada krijgt later een uitnodiging uit Cuba om te komen spelen tijdens een kamermuziekfestival. Onno en Max gaan mee en worden aangezien voor de Nederlandse delegatie van het culturele congres, dat tegelijkertijd wordt gehouden in Havana. Onno komt er zijn vijand Bart Bork tegen. Op de laatste dag van Ada's verblijf ontfermt Max zich over haar en ze maken de vrijage af die een jaar geleden zo abrupt onderbroken werd.

Tweede deel: Het einde van het begin

Ada is zwanger maar ze weet niet wie de vader is (Onno of Max). Onno en Ada trouwen. Onno en Max vieren in Dwingeloo de dag van hun gemeenschappelijke conceptie. Aldaar krijgen ze een telefoontje van Ada's moeder, Sophia: haar man heeft een hartinfarct gehad. Ze gaan tijdens een hevige storm naar huis. Onderweg moeten ze stoppen voor een omgevallen boom. Max en Onno stappen uit en op dat moment valt er een andere boom op de auto. Ada komt knel te zitten en raakt in coma. De baby mankeert niets en komt na een aantal maanden gezond ter wereld. Ada blijft in coma. Max gaat bij de moeder van Ada slapen en krijgt een vreemde relatie met haar. Omdat Max zich schuldig voelt en Onno geen tijd heeft voor het kind, gaat Max met Sophia voor Quinten zorgen.

Derde deel: Het begin van het einde

Max en Sophia gaan met Quinten op kasteel Groot Rechteren wonen. Onno wordt in Amsterdam wethouder van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen. Hij krijgt weer een relatie met Helga. Quinten spreekt zijn eerste woord pas op zijn tweede verjaardag. Onno krijgt bij de kabinetsformatie de post van Staatssecretaris van Wetenschapsbeleid. Quinten ziet zijn moeder, nog steeds in coma, na zeven jaar voor het eerst. Max begint een relatie met Tsjallingtsje Popma, die ook bij de sterrenwacht werkt. Quinten droomt elke maand van een fantastisch gebouw dat hij 'De Burcht' noemt. In het gebouw ligt het midden van de wereld. In 1981 vernietigt Bart Bork Onno's politieke carrière. Kort daarna wordt Helga door een junk vermoord. Onno is wanhopig en verlaat Nederland. In 1985 vertelt Tsjallingtsje aan Max dat ze een kind van hem wil. Max is overdonderd en gaat in haar tuin op een steen zitten. Plotseling wordt hij getroffen door een meteoriet en sterft. Na zijn begrafenis besluit Quinten dat hij Onno gaat zoeken en hij gaat naar Italië.

Boekverslag De ontdekking van de hemel (Harry Mulisch)

Suzan Hollman

© havovwo.nl (augustus 2002)

Vierde deel: Het einde van het einde

De engelen discussiëren over het kwaad in de wereld. Dan gaat het verhaal verder. Onno, die inmiddels in Rome woont, sluit vriendschap met een raaf die hij Edgar noemt. Quinten reist eerst naar Venetië, dan naar Florence en vervolgens naar Rome. Op een dag loopt Onno langs het Pantheon en hij ziet Quinten. Het 'Heilige der Heiligen' maakt diepe indruk op Quinten, hij heeft het gevoel dat zich hier 'het midden van de wereld' bevindt. Quinten raakt ervan overtuigd dat de Stenen Tafelen met de Tien Geboden onder het altaar liggen. Op een nacht neemt hij ze mee en samen met Onno neemt hij het eerste vliegtuig weg uit Italië. Het vliegtuig gaat naar Tel Aviv. In hun hotel in Jeruzalem leunt Quinten uit het raam en ziet Edgar. Hij volgt hem en komt uit in een ruimte die hij herkent als 'De Burcht'. Hij neemt de Tafelen mee uit de brandkast van het hotel. Plotseling vindt er een transformatie van ruimte plaats. Quinten laat de Tafelen vallen en de letters dwarrelen naar de Heilige Rots. Quinten is verdwenen. Onno belt Sophia op en die vertelt dat Ada zojuist is gecremeerd. Ze zijn samengekomen in de hemel. In de epiloog besluit de inmiddels met pensioen gestuurde engel op eigen houtje het werk af te maken, omdat Onno in gevaar verkeert, als hij het verhaal aan iemand zou vertellen.

B Verdieping

3 Voornaamste gebeurtenissen:

- a Deze vraag is erg moeilijk te beantwoorden. Ik kan wel een aantal gebeurtenissen benoemen die een belangrijke factor spelen in het boek, maar dan ben ik niet volledig. Bijna ieder detail dat plaats vindt en in eerste instantie geen belangrijke rol lijkt te spelen, blijkt van groot belang te zijn. Een klein detail kan weer een sleutel vormen tot het geheel. Ik heb geprobeerd een aantal gebeurtenissen te benoemen die naar mijn mening van belang zijn geweest. Verder kan ik het ook niet allemaal gebeurtenissen noemen. Mijn interpretatie van een gebeurtenis is iets dat een keer heeft plaatsgevonden en duidelijk te benoemen is. Zoals bijvoorbeeld het ongeluk van Ada, maar in dit geval moet ik ook zaken benoemen die zich gedurende het verhaal hebben afgespeeld en die ik geen gebeurtenis kan noemen. Een voorbeeld hiervan is de bezoeken van Quinten vanaf zijn peuterleeftijd aan de medebewoners van het kasteel, die cruciaal blijken te zijn voor zijn geest en voor de opdracht die hij moet uitvoeren. Denk hierbij aan de slotenmaker. Deze gave heeft hij later nodig bij het openen van de sloten op zoek naar de tien geboden. De naar mijn mening voornaamste gebeurtenissen:

- De ontmoeting tussen Onno en Max;
- De relatie tussen Max en Ada;
- De relatie tussen Onno en Ada
- De vrijpartij tussen Max en Ada op het strand;
- De zwangerschap;
- De twijfel van Max;
- De vrijpartijen tussen Max en Sofia;
- Het ongeluk van Ada;
- De geboorte van Quinten;
- De bezoeken van Quinten aan zijn medebewoners van het kasteel;
- De dood van Max;
- De dood van Helga en de manier waarop ze is vermoord;
- De verdwijning van Onno;
- De zoekactie van Quinten naar Onno;
- Het vinden van Onno;
- Het vinden van de tien geboden;
- De dood van Ada;
- De 'dood' van Quinten.

Boekverslag De ontdekking van de hemel (Harry Mulisch)

Suzan Hollman

© havovwo.nl (augustus 2002)

- b Ik zal een korte inhoud geven van het verhaal waaruit blijkt dat er geen enkele gebeurtenis zonder een ander heeft kunnen plaatsvinden:

Onno leert Max kennen. Als deze ontmoeting niet had plaats gevonden, zou het hele verhaal niet hebben bestaan. Max krijgt een vriendin, Ada. Een tijd later krijgt Onno een relatie met Ada. Als zij op 'vakantie' zijn, gaat Max vreemd met Ada. Hierop blijkt zij zwanger te zijn en ze vertelt niets tegen Onno. Max blijft al die tijd in grote twijfel zitten of het kind van hem is of van Onno. Ada krijgt ondertussen een auto-ongeluk en raakt in een coma waar zij nooit meer uit zal ontwaken. Dit ongeluk was waarschijnlijk nooit gebeurd als Ada's vader geen hartstilstand had gekregen. Als het kind, Quinten, geboren wordt, blijkt het een beeldschoon kind te zijn, dat niet op Onno en niet op Max lijkt. Max en Sofia voeden hem samen op, omdat Onno niet voor 'zijn' kind kan zorgen. Dit had misschien niet plaatsgevonden als Max zeker wist dat het niet zijn kind was en als hij geen nachtelijke 'relaties' had met Sofia. Quinten is erg bijzonder en neemt alleen die dingen op waarvoor hij zich interesseert. Als peuter gaat hij al dagelijks op bezoek bij zijn medebewoners, waar hij zijn interesses opbouwt en veel dingen leert. Zoals het openen van sloten, iets wat later van belang zal zijn. Op een gegeven moment krijgt hij zelfs dromen over een burcht, 'zijn burcht'. Als Onno verdwijnt, na de brute dood van Helga, gaat Quinten hem naar een aantal jaren zoeken. Na in een aantal steden te zijn geweest, komt hij uiteindelijk in Rome terecht. Omdat hij zich altijd erg geïnteresseerd heeft in dergelijke bouwwerken, en vooral het Pantheon, gaat hij dit bouwwerk bezoeken. Door toeval, wat overigens ook maar de vraag is, ziet Onno hem en krijgen ze weer contact met elkaar. Samen trekken zij door Rome. Op een gegeven moment komen zij bij de Heilige Trappen terecht. Quinten bedenkt zich, door zijn brede kennis van de geschiedenis van de architectuur en dergelijke en door zijn eigen opvattingen, dat hier wel eens de tien geboden zouden kunnen liggen zonder dat men het weet. 's Nachts gaan zij op onderzoek uit en Quinten heeft gelijk. Doordat hij ooit geleerd had hoe hij sloten moest openen kon hij zijn gedachten bevestigen. Wanneer Quinten uiteindelijk met de Tien Geboden in Jeruzalem komt en daar samenvalt met het gebouw dat hij altijd in zijn dromen heeft gezien, heeft er een wonderlijke fusie plaatsgevonden: de terugkeer van de Tien Geboden in de hemel valt samen met zijn verdwijning in zijn burcht. Tegelijk gaat in Nederland Ada dood, waardoor hij weer samen met haar is.

Gedurende het verhaal kom je door de prologen erachter dat iedere gebeurtenis voorbestemd was. De ontmoeting van Max en Onno was geen toeval, het zwanger raken van Ada, terwijl zij aan de pil was, dus ook niet. Het was geen toeval dat op de plaats waar Max zat, een meteoriet viel en het was geen toeval dat Ada in coma raakte. Zo kan ik nog wel even doorgaan. Alles werd geregeld van bovenaf. Quinten is geboren met het doel de tien geboden terug te leggen op de plaats waar ze behoorden. Nadat hij hieraan voldaan heeft, is ook aan zijn leven een einde gekomen. In het hele verhaal is dus nooit van ook maar enige toeval sprake geweest.

4 Het thema

- a Het thema is gelijk aan de titel: 'De ontdekking van de hemel'.
- b Max bestudeert in zijn functie als sterrenkundige het heelal en de engelen moeten ingrijpen om te voorkomen dat hij de hemel ontdekt. Door de wetenschap en techniek wordt de hemel ontdekt en de gevolgen zijn verschrikkelijk; de wereld is totaal gerationaliseerd en het absolute dieptepunt is de holocaust. Alles draait daarna om macht en rendement. De techniek heeft de mens in haar greep. Hier wil God niets meer mee te maken hebben, de schepping is tot schande gebracht. Om duidelijk te maken dat hij niets meer met de wereld te maken wil hebben, moet het materiële bewijs van het verbond, het testimonium, terug naar de oorsprong. Het terug halen van de tien geboden is een teken van de hemel dat deze op zijn beurt het verbond met de mens heeft opgezegd. De nieuwe mens heeft de hemel als het ware niet meer nodig, want wat vroeger alleen God kon, kan nu de mens zelf.

Boekverslag De ontdekking van de hemel (Harry Mulisch)

Suzan Hollman

© havovwo.nl (augustus 2002)

5

- a Carel Peeters Harry Mulisch Ontdekking van de hemel, in Literom (Vrij Nederland)
- b Carel Peeters opent zijn recensie met een oordeel. Dit werkt erg goed, je krijgt immers de neiging door te lezen om te zien waar hij dit op baseert en met welke argumenten hij dit oordeel weet te ondersteunen. De recensent vervolgt zijn verhaal met nog een aantal oordelen die hij later weet te ondersteunen met een aantal argumenten. Hij prijst de roman volledig de lucht in en maakt goed duidelijk waarom. De gehele recensie verwoordt hij zijn opvattingen en gedachten over het boek en ontleedt hij als het ware de gebeurtenissen en uitspraken die worden gedaan. Hij maakt duidelijk dat het een geweldig, makkelijk te lezen boek is. "Het is een roman waarin je gaat wonen." Hij bespreekt vrijwel alle aspecten die in het boek aanwezig zijn en vertelt waarom iets is gebeurd en zorgt ervoor dat men af en toe verstelt kan gaan staan van zijn opvattingen, die naar mijn mening, altijd juist blijken te zijn. Alle belangrijke personen en gebeurtenissen in het boek worden erg goed en uitgebreid besproken. Verder worden er veel positieve uitspraken gedaan die erg duidelijk maken hoe de recensent het boek vond: "Het wonderlijke in de ontdekking van de hemel is dat je als lezer daar al te bereid bent om met de fantastische ontwikkeling mee te gaan."
- c De recensent heeft een erg positief oordeel over het boek. Hij opent zijn recensie met de volgende uitspraak:
- Het is geen vrolijk verhaal dat in de ontdekking van de hemel wordt verteld, tenslotte gaat het over een wereld die door de mensheid zelf is 'gedemoniseerd'; . maar trouw aan zijn devies dat kunstgevoelens altijd en overal te maken hebben met de vrolijke kleur van het eureka heeft Mulisch een roman geschreven waarin de lezer op elke pagina een ontdekking doet.
- Deze laatste zin maakt al veel duidelijk. Als je deze leest, ben je er vrijwel zeker van dat er nog veel positieve uitspraken zullen gaan volgen. Dit is dan ook het geval.
- 'Het is een roman waarin je gaat wonen.' Dit vind ik persoonlijk een erg mooie uitspraak. Het zegt iets over het hele boek en deze acht woorden maken precies duidelijk wat de recensent van het boek vindt: geweldig.
- d Mulisch heeft ervoor gezorgd dat de grote lijn even boeiend is als het kleinste detail, het allesomvattende is even levendig als het minuscule, de huiselijke taferelen worden even belangrijk gemaakt als de kosmische uitstapjes. Hij vind de dialogen glashelder, de personages liggen in reliëf op de pagina's, de locaties verschijnen als foto's voor je ogen, de verhoudingen tussen de personages zijn even verrassend als reëel. Het is allemaal even argeloos, suggestief en vaakkundig opschreven, schrijft hij. Ideeën, uitgesproken opvattingen en hersenspinsels worden met paradoxale humoristische ernst gepresenteerd en daardoor tegelijk van hun loden gewicht ontdaan. Ook zegt hij, dat doordat alles geschreven is op plaatsen die men bekend voor zullen komen, denk hierbij aan Rotterdam, Leiden, Rome, het allemaal zo goed voor te stellen is . Daardoor lijken de gebeurtenissen onder anderen echt gebeurd, ook al zijn de personages die in het verhaal voorkomen zo ongewoon. Verder zegt hij dat het onzichtbare middelen zijn waarmee Mulisch de lezer inspint, de ontdekking van de hemel ritselt namelijk van de geheimen en toch is het een open boek. Het leest als een warm mes in de boter. Verder is het feit dat er aan alles altijd tegelijkertijd wordt gedacht in het verhaal prachtig ironisch. Mulisch zorgt ook voor extra charme: hij excelleert hier in het beschrijven van de kleine dingen des levens. Het wonderlijke in dit boek is dat je als lezer maar al te bereid bent om met de fantastische ontwikkeling mee te gaan. Verder vindt hij het erg sterk van Mulisch dat de roman volledig is afgerond en dus uiteen cirkel bestaat, maar dat er op de laatste pagina toch nog voor een uitweg uit de cirkel wordt gezorgd.
- Kortom, uit deze argumenten die het positieve oordeel ondersteunen, blijkt de recensent geen enkele negatieve uitspraak te hebben gedaan, of ook maar een uitspraak waarin een negatieve klank te vinden was. Hij vindt het boek geweldig en de positieve opmerkingen blijven maar komen. Dit is nou een boek waar Carel Peeters van houdt.
- e De recensent gebruikt;
- realistische argumenten: hij vindt namelijk dat de personages zeer geloofwaardig en werkelijk overkomen;
  - emotivistische argumenten: hij gebruikt onder anderen het woord indrukwekkend;
  - structurele argumenten;

Boekverslag De ontdekking van de hemel (Harry Mulisch)

Suzan Hollman

© havovwo.nl (augustus 2002)

- stilistische argumenten: het is argeloos, suggestief en vakkundig opgeschreven.

6

- a Ik ben het volledig eens met het oordeel van de criticus.
- b
- De grote lijn was inderdaad even boeiend als het kleinste detail. Ik heb alles met evenveel plezier gelezen. Ik heb veel goede boeken gelezen, maar in bijna elk boek is toch wel altijd iets negatiefs te vinden, al is het maar een heel klein iets, maar in dit boek is dit niet het geval. Ik heb iedere pagina met evenveel plezier gelezen.
  - En met de uitspraak 'Het is een roman waarin je gaat wonen', ben ik het volledig eens. De personages lijken op een gegeven moment zo echt, dat je gaat denken dat ze ook werkelijk bestaan. Na een paar honderd bladzijden kun je deze bijna dromen. Je weet hoe ze eruit zien, je weet hoe ze denken en je bent erachter gekomen hoe ze in bepaalde situaties reageren. Verder is het boek op plaatsen beschreven die je herkent. Vorig jaar ben ik bijvoorbeeld in Rome geweest en ik kon me precies voorstellen, waar ze waren en wat ze zagen. Deze uitspraak van Carel Peeters klopt in mijn geval dus precies.
  - Naar mijn mening leest het boek erg makkelijk, iets wat ik met de recensent eens ben. Niet omdat het makkelijk geschreven is, want dat is het af en toe niet eens, maar omdat je er zo in kan verdiepen en dat je voor je het weet het boek uit hebt. Iets wat ik erg jammer vond. Ik had nog heel wat bladzijden kunnen lezen voordat ik er echt genoeg van zou gaan krijgen, tenminste de vraag is of je, van dergelijke verhalen, ooit wel genoeg van kunt gaan krijgen.
  - Het is inderdaad erg knap, maar ook vreemd van Mulisch, dat er op de laatste pagina toch nog voor een uitweg van de cirkel wordt gezorgd. In de roman wordt alles afgrond, maar toch weet hij er op de laatste pagina iets te schrijven, waardoor je je gaat afvragen wat er daarna zal komen. Iets waar je alleen maar over zult kunnen fantaseren, je zal het nooit kunnen achterhalen.

Evaluatie

- 7 A
1. Het onderwerp spreekt mij erg aan.
  2. Het is een roman en deze boeken spreken mij eigenlijk altijd wel aan. Ik lees zelden andere boeken. En aangezien weinig boeken mij tegenvallen met de onderwerpen die je in een roman kunt verwachten: liefde, relatie, problemen, de dood en dergelijke, lees ik deze graag. De realiteit wordt vaak onder woorden gebracht door middel van een verhaal. In dit verhaal komen de bovenstaande onderwerpen aan bod, maar ook het uitgebreid en goed omschrijven van de gevoelens van de hoofdpersonen, wat in dit boek overheersend aanwezig is, komt sterk naar voren. Zo kun je je goed inleven in de gedachten en gevoelens van de persoon en dit vind ik dan ook een belangrijk aspect waar een boek aan moet voldoen. Een boek dat aan deze eisen voldoet, kan naar mijn mening een goed boek worden genoemd. Ik vond de ontdekking van de hemel dan ook één van de beste boeken die ik ooit gelezen heb.
  3. In het volgende fragment wordt de ontmoeting tussen Onno en Max besproken. De gedachten van beiden worden naar voren gebracht:
'Max keek hem even aan. Zij hadden elkaar gevonden-dit was het moment. Wisten zij het allebei? Met die paar woorden was een brug geslagen. Max wist zich door Onno doorzien, zoals nooit eerder, net als Onno zich door Max begrepen voelde, omdat zijn agressieve ironie niet op weerstand was gestuit, zoals altijd, maar was opgevangen in een lach die iets onkwetsbaar had, zij hadden elkaar herkend. Een beetje verlegen met de situatie zwegen zij gedurende een paar minuten.'
- B
1. De gebeurtenissen die plaatsvinden worden uitvoerig en duidelijk verteld.
  2. De verschillende scènes zijn sterk beeldend geschreven, waardoor je je goed kunt inleven in wat er plaats vindt. In dit boek is dit erg sterk het geval waardoor het lijkt alsof je het zelf meemaakt en je de personen die erin voorkomen ook echt kent. Je voelt je als het ware nog een andere, aanwezige persoon bent in het verhaal, zonder dat je daadwerkelijk iets zegt. Je komt gedurende

Boekverslag De ontdekking van de hemel (Harry Mulisch)

Suzan Hollman

© havovwo.nl (augustus 2002)

het verhaal vordert achter geheimen die zelfs de beste vrienden niet van elkaar weten en je weet op een gegeven moment dat datgene wat er plaats vindt geen toeval meer is, maar dat het allemaal vanaf bovenaf wordt geregeld. Hierdoor lijkt je zelf ook een positie in het verhaal te krijgen. Je weet immers meer dan de personen in het verhaal weten.

3. In het volgende fragment wordt beschreven hoe Quinten eruit zag net na zijn geboorte:
'Niemand had ooit zo'n baby aanschouwd. Pasgeborenen plachten er toch uit te zien als bokkers aan het eind van de laatste ronde: opgezwollen, met dichtgeslagen ogen, dizzy van het doorstane geweld,-maar wat daar lag in de afgesloten, glazen ruimte, als een kostbaar museumstuk in de vitrine, leek werkelijk eerder een putto ,zoals te zien op Italiaanse schilderijen uit de Renaissance: alleen de vleugels ontbraken.' ..... 'alles was volmaakt, als een kunstwerk dat die naam verdiende' ..... 'maar het opvallends waren de ogen. Zij stonden wijd open en de ruimte tussen de donkere wimpers was volledig gevuld met lapis lazuli, een kleur blauw die iemand van hen eerder had gezien.'

Omdat Quinten zo bijzonder is, heb je toch wel enig vermoeden dat er iets speciaals aan de hand moet zijn met deze pasgeboren, buitengewoon mooie, baby.

- C 1. De personen die een rol spelen in het verhaal leer je erg goed kennen.
2. Max, Onno en Quinten denk je werkelijk te kennen, maar dit geldt ook voor Ada en Sofia. Zelfs de personen die een kleinere rol spelen en waar je eigenlijk niet zo veel over te weten komt, kun je je voorstellen. Denk hierbij aan de mensen die in het kasteel wonen. Bij iedere persoon kan ik me nu wel een voorstelling maken van hoe ik denk dat hij of zij er uit zal hebben gezien.
3. Quinten heeft onder anderen een grote indruk op me gemaakt door de uitspraken die hij al op jonge leeftijd maakte:

"Toch, zei Quinten, zou je best een beeld van God zelf kunnen maken als hij niet bestaat. Dan moet jij mij maar eens vertellen, hoe dat zou moeten.

Nou, dan neem je een blok marmer en je hakt er net zo lang aan tot er niks van over is.

(...)

Jezus Christus, Quinten! Wie is de duivel eigenlijk? Vraag dat allemaal liever aan de domina.

De duivel is de aartsvijand van God!

Bestaat die ook niet, of dus juist wel?

Niet natuurlijk.

Nou, dan weet ik ook hoe je een beeld van de duivel moet maken.

Hoe dan?

Dan moet je de hele wereld juist volstoppen met marmer." (pagina 499-500)

"Volgens mij, zei hij, kun je op een dag best nog zien, wat hier in de oorlog is gebeurd.

Ontsteld keken Max en Onno elkaar aan.

Mag men vragen wat je bedoeld Quinten? Vroeg Onno.

Nou, nogal logisch. Max heeft wel eens verteld, dat wij de sterren zien zoals ze vroeger waren.

Dus op de sterren zien ze de aarde, zoals die vroeger was. Als ze op een ster, die veertig lichtjaar hier vandaan staat, met een hele sterke kijker hier naar ons kijken, dan zien ze daar nu toch zeker wat hier veertig jaar geleden is gebeurd?" (pagina 557)

Door dergelijke uitspraken ga je zelf ook nadenken over de waarheid hiervan. Er kwamen vaak dingen in voor waar ik eigenlijk nog nooit over na had gedacht en door dit boek, door de uitspraken van Quinten, ben ik er over na gaan denken.

- D 1. De Opbouw is duidelijk en goed te begrijpen en te volgen.
2. Het boek begint in 1985. In de proloog vertelt de ene engel aan de andere dat de opdracht volbracht is. Na deze proloog begint het eerste deel van de vier delen dat begint op 13 februari 1967, om twaalf uur in de nacht. Na ieder deel komen er intermezzo's en het eindigt met een epilooft waar het einde van het gesprek tussen de engelen plaatsvindt. De opbouw is dus erg gemakkelijk te volgen. Het daadwerkelijke verhaal begint in 1967 en eindigt in 1985 en is dus

Boekverslag De ontdekking van de hemel (Harry Mulisch)

Suzan Hollman

© havovwo.nl (augustus 2002)

- in chronologische volgorde geschreven. Tussendoor komen de gesprekken van de engelen aan de orde die in eerste instantie verschillende open plekken veroorzaken.
3. Op de eerste bladzijde van het boek wordt gesproken over de opdracht die is voltooid. Je hebt op dat moment geen enkel idee van wat er gaande is. Er wordt wel over gesproken, maar wat er gebeurd is, is de grote vraag. Het verhaal begint op bladzijde 7:
- 'Ogenblik!'*
'Wat is er?'
'Opdracht volbracht. De zaak is rond.'
'Welke zaak?'
'Ja, neemt u mij niet kwalijk, het allerbelangrijkste. De hoofdzaak'
'De hoofdzaak? Waar heb je het over?'
'Over het testimonium.'

Gedurende het verhaal kom je pas langzaam te weten wat er gaande is. Op één van de laatste bladzijden kom je erachter wat nu precies de bedoeling was met de tien geboden en op welke manier ze dit in gedachten hadden:

'Op hetzelfde moment zijn de saffieren platen zo zwaar geworden, dat hij ze niet meer kan houden-terwijl ook de handdoek van zijn heupen glijdt, ontglippen zij hem en vallen geruisloos aan scherven op de marmeren plavuizen.....'

'.....De tien woorden! Gij steelt niet! Gij moordt niet! Met allebei zijn handen graait hij er naar, maar de zwerm stijgt op in de koepel, naar het groene, vijfbladerige klaverblad op het hoogste punt, dwarrelt daar rond als vlinders, duikt omlaag, fladdert naar de Rotsdom en verdwijnt door de zwarte ingang. Wanhopig jolt hij er achteraan. Binnen, in de schemering, dansen de letters glinsterend op en neer boven de heilige rots. Wat moet hij in hemelsnaam beginnen? Plotseling voelt hij, dat er ogen op hem zijn gevestigd. De vrouw in het wit, die zat te bidden in de nis, heeft zich omgedraaid en kijkt hem met glanzende ogen aan, als een hert, de doek is van haar hoofd gegleden, haar gezicht ingelijst in een vierkant van zwart haar. Hij verstijft. Is dit dus toch een droom? Mama! Roept hij... '(bladzijde 890)

- E
1. Harry Mulisch gebruikt vaak apart, maar geen moeilijk taalgebruik.
  2. Gedurende het boek vordert, raak je volledig gewend aan zijn manier van schrijven. Het is een erg bijzondere stijl die het lezen erg boeiend maakt. Ik vond alles erg mooi en goed beschreven en omschreven.
  3. In dit fragment wordt de reactie van Quinten beschreven als hij Ada, zijn moeder voor het eerst in zijn leven ziet:
'Zat ik toen nog in die buik?'
'Ja.'
Nadenkend, zijn handen op zijn knieën, wiegde hij met zijn bovenlichaam naar voren en naar achteren.
'Maar als ik daar toen nog in zat, dan zat ik dus eigenlijk niet meer in mama's buik?'
Onno maakte een hulpeloos gebaar en wist niet wat hij moest zeggen. De paradox maakte alles waar, zodat niets meer waar was.
'Probeer het niet te begrijpen Quinten. Het is niet te begrijpen.'
Terwijl alles zo gewoon leek in de kamer, voelde Quinten zich omgeven door raadsels, waarvan hij zelf ook een deel uitmaakte. Het was hem of in dat lichaam, daar binnenin, een onmetelijke ruimte schuilging.
'Mag ik haar aanraken?'
.....
'Ik wil haar ogen zo graag zien, papa.'
Haar ogen! Verwilderd kwam Onno overeind. Ook hij had sinds acht jaar haar ogen niet meer gezien!

Boekverslag De ontdekking van de hemel (Harry Mulisch)

Suzan Hollman

© havovwo.nl (augustus 2002)

Dit stukje tekst vind ik erg mooi geschreven. Quinten maakt opmerkingen, die een volwassene nog niet eens zou maken. Hij wil haar zien, terwijl Onno hier al die tijd niet aan gedacht heeft.

- 8**
- a Het lezen van het boek vond ik geen lastige klus.
  - b Vanaf dat het verhaal begon, heb ik het boek met plezier gelezen. Er is geen moment geweest dat ik het niet boeiend of niet leuk vond. Natuurlijk zijn er in het begin een aantal onduidelijkheden, maar dat hoort bij het verhaal. Deze worden gedurende het verhaal opgelost.
  - c Is in dit geval dus niet van toepassing
- 9**
- a Ik ben tevreden over het uitvoeren van de beschrijving.
  - b Ik heb in de samenvatting de grote lijnen proberen weer te geven, want als ik alle details zou gaan noemen, die overigens vaak van belang zijn in dit verhaal, zou de samenvatting veel te lang worden. Voor dit boek heb je heel wat bladzijden nodig wil de samenvatting echt compleet zijn en naar behoren. Toch is mijn inhoud duidelijk en overzichtelijk en kun je je een goed beeld scheppen van wat er gaande is gedurende het verhaal.
- 10**
- a Het uitwerken van de verdiepingsopdracht was geen moeilijke taak.
  - b Aan de uitwerking heb ik veel tijd besteed, maar dit was niet omdat ik er moeite mee had. Omdat veel zaken een rol spelen in het verhaal, was het lastig om de voornaamste gebeurtenissen te benoemen. Daarom heb ik er redelijk veel vermeld, waardoor het duidelijk is waarom deze niet zonder elkaar kunnen. Verder heb ik geen echte problemen ondervonden.
- 11**
- a Ik had het idee dat ik de benodigde vaardigheden en kennis in voldoende mate bezat.
  - b Ik heb geen problemen ondervonden qua kennis en vaardigheden gedurende het maken van dit boekverslag.
- 12**
- a Ik denk dat ik de volgende keer niets anders zal gaan doen.